

ZAMYŠLENÍ NAD NEZAPOČTENÍM VAZBY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ VE VZTAHU K PRÁVU NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

KAMILA KLVAČOVÁ

Právnická fakulta UP Olomouc, Česká republika

Abstract in original language

Článek se věnuje problematice nezapočtení vazby uložené v jiném trestním řízení v následně probíhajícím trestním řízení, jak z důvodu odsouzení k nižšímu trestu odnětí svobody, než byla délka vazby (první případ), tak následného zproštění obžaloby osoby ve vazbě (druhý případ). Dle ustanovení § 92/3 trestního zákoníku "není-li započtení vazby možné, přihlédne soud k této skutečnosti při stanovení druhu trestu, popřípadě jeho výměry". Toto obecné soudy však ignorují a ani jako předběžnou otázku vykonanou vazbu v jiném řízení neposuzují. Neaplikací této normy došlo dle autorky příspěvku k porušení práva na spravedlivý proces. Věc prošla (v prvním i druhém případě) všemi instancemi obecných soudů a v prvním případě byla v ní i odmítnuta ústavní stížnost mj. s poukazem na možnost odškodnění dle zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění, v druhém případě byla ústavní stížnost podána. Přes odmítnutí ústavní stížnosti jde dle autorky o porušení práva na spravedlivý proces, nebylo aplikováno kogentní ustanovení trestního zákoníku a v důsledku toho omezena osobní svoboda bez možnosti rovnocenné kompenzace.

Key words in original language

nezapočtení vazby do uloženého trestu; trestní řízení; právo na spravedlivý proces, soudní rozhodnutí (obecných soudů vč. Nejvyššího soudu ČR, Ústavního soudu; ústavní stížnost

Abstract

The article focuses on the matter of failure to set off the time of custody imposed in the course of another criminal procedure within the scope of a subsequently held criminal procedure, due to both imposing of a term of imprisonment being shorter than the term of custody (first case) as well as a subsequent discharge of the person being held in custody (second case). The provisions of Sec. 92/3 of the Criminal Code stipulate that "in case that setting off the time of custody is not possible, the court shall consider this fact in connection with determination of the type of sentence, resp. its length". However, courts of general trial jurisdiction ignore this fact and they do not consider the time served in custody in connection with another procedure even as a preliminary matter. The author of the article believes that the failure to apply the aforementioned Code proves to be a breach of the right to a fair trial. The matter has gone (in both the first and second cases) through all the instances of courts of general trial jurisdiction and, in the first case, a constitutional complaint was rejected, with a reference – inter alia – to the possibility of a

compensation in accordance with Act no. 82/1998 Coll. as amended while, in the second case, a constitutional complaint was filed. The author believes – in spite of the rejected constitutional complaint – that the right to a fair trial was breached; a peremptory provision of the Criminal Code had not been applied, thus limiting the person's freedom without the possibility of an equivalent compensation.

Key words

sett of the time of custody against imprisomnet , the criminal procedure, the right too , to a fair trial, judicial desicion (of the ordinary courts, of the Supreme, Court of Constituional Court),Constitutional complaint ,

This is a place very you can write your contribution. Please use only the permitted styles for the formatting.

istrative deportation, detention of aliens, alien detention proceedings, judicial review of administrative decision

Jako obhájce v trestním řízení jsem se při výkonu obhajoby dvou klientů setkala s postupem především obecných soudů, které dle mého názoru ignorují kogentní ustanovení trestního zákoníku, čímž porušují právo obžalovaných a následně odsouzených na spravedlivý proces.

Z hlediska kazuistiky nyní popíšu dva případy, ve kterých k takovému vadnému postupu především obecných soudů došlo, neboť oba mají určité sice společné podstatné rysy, ale v některých rozhodných skutečnostech se liší.

1. PŘÍPAD PRVNÍ:

Městský soud v Brně shledal vinným klienta M. ze spáchání trestného činu krádeže (dvěma skutky) a poškozování cizí věci, za což byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 2 let (hmotněprávně posuzováno podle trestního zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění do 31.12.2009; dále jen "trestní zákon"). V této věci byl klient M. ve vazbě, proto vznikl důvod nutné obhajoby, kterou jsem vykonávala. Neboť však šlo o recidivistu, byl ve vazbě i za jiné skutky v jiných dřívějších trestních řízeních a jedním z nich bylo trestní řízení vedené Okresním soudem v Ostravě, za majetkovou trestnou činnost, kde byl klient M. ve vazbě 4 měsíce. V tomto řízení došlo k uložení souhrnného trestu, kterým byl současně zrušen i jiný předchozí trest uložený Okresním soudem v Břeclavi, ovšem souhrnný trest byl uložen v takové výměře, že si jej klient M. odpykal již výkonem trestu uloženým Okresním soudem v Břeclavi a měsícem vazby v řízení u Okresního soudu v Ostravě a tudíž u něj došlo k tzv. přesezení vazby o 3 měsíce.

V rámci trestního řízení vedeného u Městského soudu v Brně obhájce navrhl, aby ve smyslu ustanovení § 38 odst 3. trestního zákona soud jako předběžnou otázku před rozhodováním o druhu a výši trestu

posoudil, zda lze předchozí, odsouzeným vykonanou vazbu (u Okresního soudu v Ostravě; v rozsahu 3 měsíců), započítat do nově ukládaného trestu, což podle jeho názoru možné je.

Pokud není započtení vazby a trestu možné podle § ustanovení 38 odst. 1 tr. zákona, které zní: "jestliže se vedlo proti pachateli trestní řízení ve vazbě a dojde v tomto řízení k jeho odsouzení, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, popřípadě do trestu úhrnného nebo souhrnného, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné" a ani podle ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákona, které zní: " jestliže byl pachatel soudem nebo jiným orgánem potrestán a došlo k jeho novému odsouzení pro týž skutek, započítá se mu vykonaný trest do uloženého trestu, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné. Obdobně postupuje soud, uložil-li pachateli trest úhrnný nebo souhrnný", následuje subsidiárně postup dle ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákona. Toto ustanovení zní: "není-li započítání vazby nebo trestu možné, přihlédně soud k této skutečnosti při stanovení druhu trestu, popřípadě jeho výměry".

Podle Šámala a kol.¹ není započtení dle ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákona možné pouze tehdy, pokud jsou druhy trestů natolik odlišné, že mezi nimi nelze stanovit tzv. kvantitativní proporce, tedy přesně stanovit, v jakém rozsahu je nově uložený trest odpykaný již vazbou. Přihlédnutí k vykonané vazbě se tak dle autora komentáře musí projevit vždy ve prospěch pachatele a pokud není možné přihlédnutí ve formě druhu trestu, projeví se přihlédnutí ve výměře nově ukládaného trestu.

Podle ustáleného výkladu k ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákona je soud povinen posoudit otázku, zda lze předchozí, odsouzeným vykonanou vazbu započítat do nově ukládaného trestu, a to předběžně před rozhodnutím².

Městský soud v Brně ani Krajský soud v Brně jako soud odvolací se však s předběžnou otázkou možnosti započtení předchozí vazby odsouzeného klienta M. vůbec nevypořádaly ve smyslu ustanovení § 9 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění (dále jen "trestní řád"), když nedospěly ani k závěru o možnosti započtení vazby, ani nezohlednily případnou nemožnost započtení vazby při ukládání trestu, respektive při stanovení jeho výměry, vůbec se touto otázkou nezabývaly. Přitom dle ustanovení § 9 odst. 1 trestního řádu "orgány

¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl, 6. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, komentář k § 38 odst. 3, s. 340-341

² Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl, 6. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, komentář k § 38 odst. 3, s. 340-341

činné v trestním řízení posuzují předběžné otázky, které se v řízení vyskytnou samostatně;...".

Odsouzený klient M. napadl usnesení Krajského soudu v Brně dovoláním (z důvodu nesprávného hmotněprávního posouzení dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) a l) trestního řádu, o kterém Nejvyšší soud ČR rozhodl usnesením tak, že odvolání odmítl podle ustanovení § 265i odst. 1) písm. b) trestního řádu. Nejvyšší soud ČR shledal, že námitka odsouzeného klienta M. o nezapočtení vazby dle ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákona je námitkou proti výši uloženého trestu. Dle tohoto rozhodnutí "samotný výrok o trestu lze napadat zásadně jen prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1. písm. h) trestního řádu, jímž je neuložení přípustného druhu restu nebo uložení trestu ve výměře mimo zákonnou trestní sazbu". Je však zřejmé, že ani kdyby odsouzený klient M. uplatnil tento dovolací důvod, s dovoláním by neuspěl, neboť mu byl uložen přípustný druh trestu ve výměře spadající do rámce zákonné trestní sazby.

Dle autorky tohoto příspěvku není v souladu s principy právního státu fakt, že není umožněno odsouzenému, který stráví ve vazbě část svého života, aby se mu doba, kdy byl omezen na svobodě, nezohlednila při dalším omezení svobody formou výkonu trestu jen proto, že soud I. instance i odvolací soud se svévolně s takovou předběžnou otázkou nevypořádaly. Proto obhajobě nezbylo než podat ústavní stížnost. Dle autorky příspěvku byla porušena základní práva stěžovatele zakotvená Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. PŘÍPAD DRUHÝ:

V roce 2008 a 2009 byl klient H. ve vazbě pro podezření ze spáchání trestného činu loupeže, a to po dobu 7 měsíců. Krajským soudem v Brně byl v tomto řízení zcela zproštěn této obžaloby z důvodu, že nebylo prokázáno, že by trestný čin spáchal klient H. V jiném, následném trestním řízení vedeném u Městského soudu v Brně, byl klient H. uznán vinným ze spáchání přečinů krádeže, neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku a poškozování cizí věci (podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění; dále jen "trestní zákoník") a odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 16 měsíců.

Proti rozsudku Městského soudu v Brně podal klient H. odvolání, ve kterém mj. namítal, že obhajoba navrhovala v závěrečné řeči, aby soud jako předběžnou otázku dle ustanovení § 92 odst. 3 trestního zákoníku si posoudil délku vazby (dle připojeného spisu Městského a Krajského soudu v Brně) a tuto zohlednil v ukládaném druhu a výměře trestu, což soud I. instance odmítl v ústním odůvodnění s tím, že pro to nejsou splněny podmínky a v písemném odůvodnění se tato skutečnost vůbec neobjevila.

Znění dřívějšího ustanovení § 38 trestního zákona a nynějšího ustanovení § 92 trestního zákoníku je zcela totožné. Krajský soud v

Brně sice po veřejném zasedání na dotaz obhájce přiznal, že o této skutečnosti zapomněl rozhodnout, nicméně toto vše bude napraveno v písemném vyhotovení rozsudku. Ovšem odvolací soud zapomněl i na toto a v písemném odůvodnění se žádná zmínka o posuzování předběžné otázky neobjevila. Naprostou absencí odůvodnění tohoto bodu odvolání byla odsouzenému klientu H. upřena možnost seznámit se s právním názorem odvolacího soudu na tuto problematiku a především důvody, které jej vedly k postupu v rozporu s ustanovením § 92 odst.3 trestního zákoníku. Tím ostatně odvolací soud navázal na soud prvního stupně, který předběžné otázce možnosti započtení předchozí vazby rovněž v odůvodnění vůbec nevěnoval prostor.

Po zkušenosti s dovoláním u případu prvního podal odsouzený H. prostřednictvím obhájce dovolání již podle ustanovení § 265b odst. 1 písm. g), h), l) trestního řádu, nicméně i toto dovolání bylo odmítnuto. Nejvyšší soud tentokrát zastal názor, že ze spisového materiálu nevyplývá, že by časová blízkost dovolávané věci s věcmi, v nichž byl obviněný ve vazbě, jakkoli souvisela a není tedy žádný důvod k tomu, proč by soudy měly namítanou vazbu při ukládání trestu jakkoli zohledňovat. Závěrem podotkl, že pokud ale byly splněny zákonem požadované podmínky, nic nebrání odsouzenému se po českém státu domáhat náhrady škody za nezákonnou vazbu.

Opět byla podána ústavní stížnost, o které dosud nebylo Ústavním soudem ČR rozhodnuto.

Společná právní kvalifikace postupu soudů s ústavně právním prolnutím:

Obecné soudy a v prvním případě i Ústavní soud ČR porušily povinnost aplikovat kogentní normu právních předpisů (trestního zákona, resp. trestního zákoníku a trestního řádu) a svou libovůlí nerozhodly o předběžné otázce, o které rozhodnout měly. Trestní zákon (i trestní zákoník) totiž neposkytuje obecným soudům v tomto směru žádný prostor pro libovůli aplikovat či neaplikovat právní normu obsaženou v ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákona či ustanovení § 92 odst. 3 trestního zákoníku. Tím, že nebyla tato norma aplikována, nedošlo k zohlednění vazby obou odsouzených, přičemž po jejím zohlednění by bezpochyby mohl být v obou případech odsouzeným uložen přinejmenším trest odnětí svobody v nižší výměře. Výklad a aplikaci norem jednoduchého práva nelze provádět zcela autonomně, bez ohledu na ochranu základních práv plynoucích z norem ústavního pořádku³.

Podle ustáleného výkladu ustanovení § 92 odst. 3 trestního zákoníku se musí skutečnost, že soud přihlédl k vykonané vazbě a vykonanému trestu, jejichž započítání není možné, zásadně projevit ve prospěch

³ II. ÚS 590/08

pachatele⁴. Proto, nepřihlédl-li soud k době pobytu pachatele ve vazbě, nemohlo se přihlédnutí projevit v příznivějším trestu pro pachatele. Výsledný trest je tudíž pro pachatele méně příznivý, než trest, který by mu měl být uložen za daný trestný čin na základě ustanovení trestního zákoníku.

Vazba je nejvýraznějším dočasným zásahem státu do osobní svobody jednotlivce⁵. Ochrana osobní svobody je jedním s nejzákladnějších lidských práv a zásahy do něj by měly být činěny přiměřeně citlivě⁶. V právním prostředí České republiky, jako právního a ústavního státu, je třeba užívat státní moci tak, aby byla vždy naplněna zásada proporcionality. Tuto zásadu je potřeba dodržovat o to úzkostlivěji, je-li zásahem státní moci vůči jednotlivci omezeno některé z jeho základních lidských práv. Dle názoru autorky příspěvku je stát povinen učinit veškeré vhodné kroky k tomu, aby zásah do osobní svobody jednotlivce napravil. Primárně má náprava být na stejné úrovni, tj. má-li soud možnost promítnout omezení svobody do jiného omezení svobody, měl by to prioritně učinit. Teprve v případě, kdy tato možnost není, připadá v úvahu nárok na odškodnění.

Obzvláště v druhém popsaném případě, kdy byl obžalovaný klient H. zproštěn obžaloby a propuštěn z vazby na svobodu, je zásah do jeho osobní svobody flagrantně nekompensovaný. Omezení na osobní svobodě z důvodu podezření, resp. obvinění, a obžaloby z trestných činů, jež obžalovaný H. prokazatelně nespáchal, je výrazným zásahem do práv jedince a navíc ani touto formou bylo nedůvodné, neboť nedůvodné bylo celé trestní stíhání. Na takový postup se pohlíží jako na vadný a nezákonný, jak konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu II. ÚS 590/08. Pro posouzení zákonnosti prostředků trestního procesu, mezi něž uvalení vazby patří, není podle zmíněného nálezu rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření potvrdilo. V případě, že je toto podezření v průběhu trestního řízení vyvráceno, pohlíží se na všechny úkony orgánů činných v trestním řízení, zejména na ty, jež mají za následek omezení některých práv obviněného za účelem vedení trestního řízení, jako na vadné a protizákonné.

Prostředky nápravy státem způsobeného zkrácení na základních lidských právech jednotlivce, jako je například náhrada škody, ušlého zisku či nemajetkové újmy v penězích, jak vyplývají ze zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, jsou zcela nedostačující, neb osobní svoboda jednotlivce

⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, komentář k § 92 odst.3, s. 995

⁵ Císařová, D. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 1999, s. 145

⁶ Růžička, M; Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s.5

nemůže být v žádném případě vyvážena penězi, tím spíše ne částkami, jenž v současné době Ministerstvo spravedlnosti ČR, popřípadě, dojde-li k soudnímu sporu, obecné soudy, poškozeným přiznávají. Tyto instituty představují jen minimální nápravu škod způsobených nezákonným zásahem státu do základních lidských práv. Má-li tedy stát možnost tuto újmu, jenž svým nezákonným postupem způsobil jednotlivci, zohlednit při úvahách o dalším zásahu do jeho lidských práv, byť tentokrát již právním řádem aprobovaným, je povinen tak učinit již z úřední povinnosti a zmírnit tak co možná nejvíce dopady svého předchozího nezákonného postupu, nemluvě o situaci, kdy se dotčená osoba tohoto postupu opakovaně domáhá.

V prvním popsaném případě bylo porušeno dle názoru autorky příspěvku zajisté základní právo dle čl. 36 odst. 1 usnesení č. 2/1003 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, dále jen "Listina" a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁷ (dále jen "Úmluva"), na spravedlivý proces. Otázkou zůstává, zda mohlo být rozhodnutí zejména obecných soudů porušeno i základní právo odsouzeného M. dle čl. 8 odst. 1 a odst. 2 Listiny a příp. čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, na zbavení svobody pouze ze zákonných důvodů. Autorka příspěvku zastává názor, že spíše nikoli, neboť při tzv. přesezení vazby není vazba jako celek vadná a nezákonná, na rozdíl od zproštění obžaloby. I přesto však dle jejího názoru došlo k zásadnímu zásahu do základního práva na spravedlivý proces obžalovaného M.

Naopak v druhém shora popsaném případě bylo dle názoru autorky porušeno více základních práv, a to jak základní právo dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, na spravedlivý proces, tak již také základní právo dle čl. 8 odst. 1 a odst. 2 Listiny a čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, na zbavení svobody pouze ze zákonných důvodů. Tím spíše má stát v současné době stále povinnost kompenzovat nejpřiměřenějším způsobem zásah do osobní svobody jednotlivce, a to promítnutím nezákonné vazby do nově uloženého trestu odnětí svobody.

3. MOŽNOSTI NÁPRAVY ANEB JSOU VŮBEC JEŠTĚ NĚJAKÉ?

V prvním případě, kdy již rozhodl i Ústavní soud ČR, že nedošlo k porušení základních práv a svobod, má de facto odsouzený M. pouze možnost podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva dle čl. 35 Úmluvy. Druhou možností je nárok na odškodnění dle zákona č. 82/1998 Sb., v platném znění, dle ustanovení § 8 odst. 1 tohoto zákona, a to majetkové i nemajetkové újmy.

⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí 209/1992 Sb.

V druhém případě má stále možnost Ústavní soud nálezem zrušit rozhodnutí obecných soudů a nechat soud I. instance ve věci rozhodovat znovu. V tomto případě je stále odsouzený H. ve výkonu trestu, ovšem je nejisté, zda tam s ohledem na délku trvání řízení i před Ústavním soudem ČR bude i po vydání (případně) zrušujícího rozhodnutí. I kdyby trest již vykonal a Ústavní soud ČR zrušil rozhodnutí obecných soudů, proběhlo by celé trestní řízení znovu a pokud by byl odsouzenému H. uložen s přihlédnutím k vykonané vazbě v novém řízení nižší trest než ten, který vykonal, stejně mu zůstane pouze možnost žádat o finanční odškodnění dle zákona č. 82/1998 Sb. Nicméně by takové rozhodnutí zajisté bylo podkladem pro postup obecných soudů v dalších obdobných případech, kterých rozhodně málo není.

Literatura:

- Císařová, D. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 1999
- Růžička, M; Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2004
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. I. díl, 6. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, komentář k § 38 odst. 3
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, komentář k § 92,

Contact – email:

klvacova@e-advokati.com